

Vojáci věčné války – první rozsáhlý příspěvek k dějinám českého militárního reenactmentu

Petr WOHLMUTH (ed.), *Vojáci věčné války. Militární reenactment v českých zemích mezi historickou rekonstrukcí a nevyřízenými úcty dějin*, Praha, 2024.

Jiří Drábek

V publikaci *Vojáci věčné války* se autorský kolektiv tvořený Petrem Wohlmuthem, Lenkou Hadarovou, Jiřím Hlaváčkem a Přemyslem Vackem pokusil vytvořit první obsáhlejší odbornou publikaci, která by se věnovala problematice českého militárního reenactmentu. Během svého výzkumu uskutečnil celkem 140 orálně historických rozhovorů s 87 narátory a narátorkami, z nichž většina patřila mezi dlouhodobé reenactory a reenactorky. Jejich zaměření bylo značně rozmanité a pokrývá různé válečné konflikty a armády od raného středověku přes sedmiletou válku v Severní Americe a uniformované sbory Třetí říše po Československou lidovou armádu. Reenactment představuje „náročnou volnočasovou imaginativní aktivitu, která se nejrozličnějšími způsoby snaží replikovat minulost. Ta však již neexistuje, přístup k ní je nesnadný, omezený prameny a mezi námi a minulostí tak zeje pomyslná propast. Reenactoři tvrdí, že tuto propast pomocí své praxe dokážou překlenout.“¹

Metodologickým rámcem, ze kterého autoři při analýze těchto rozhovorů vycházejí, je postpozitivistická orální historie, jejímž čelním představitelem byl například Alessandro Portelli, autor knih *Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy* (originálně vydaná 1990, v českém překladu 2020) a *The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue* (vydaná v roce 1997). Odborná literatura, ze které autoři čerpají, je převážně zahraniční provenience. Z té si zaslouží zmínit především sborník z roku 2020 *The Routledge Handbook of Reenactment Studies: Key Terms in the Field* editovaný Vanessou Agnew, Jonathanem Lambem a Juliane Tomann a monografie Kamily Baraniecka–Olszewské *World War II Reenactment in Poland: The Practice of Authenticity* z roku 2022. Důvodem pro omezené využití domácí odborné literatury je fakt, že před začátkem tohoto výzkumu v roce 2022 neexistovaly v českém prostředí takřka žádné práce zabývající se militárním reenactmentem. Výjimku tvořil nevelký počet nevydaných vysokoškolských kvalifikačních prací a také studie Petra Wohlmutha z roku 2014 *Heterotopická jinočasovost pevnostního města Josefov* a studie Lenky Hadarové *Za oponou autenticity minulosti: Vytváranie dobových historických ukážok druhej svetovej vojny*, vydaná o pět let později. Kromě

1 Petr WOHLMUTH (ed.), *Vojáci věčné války. Militární reenactment v českých zemích mezi historickou rekonstrukcí a nevyřízenými úcty dějin*, Praha, 2024, s. 9.

těchto studií existovala také monografie Vojtěcha Kesslera *Paměť v kameni*, která se mimo jiné zaměřuje na komemorační aktivity spojené s vojenskými pomníky. Tyto aktivity tvoří značnou část aktivit některých reenactorských spolků.

Editor celé publikace Petr Wohlmuth se dlouhodobě věnuje problematice vojenských dějin z pohledu postpozitivistické orální historie a historické antropologie. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří monografie *Bastionové pevnosti a vojenská revoluce* vydaná v roce 2015 a *Východ proti Západu? Krymská válka (1853–1856) pohledem historické antropologie* vydaná v roce 2022. Lenka Hadarová je v současné době doktorandkou na oboru sociologie na Fakultě sociálních studií Masarykovy Univerzity. Ve svém doktorandském studiu se zaměřuje především na kulturní a sociální antropologii. Tématu reenactmentu se ale již věnovala ve své diplomové práci *Reenactment and Authenticity: Cultural Biography of Uniform*. Předseda české asociace orální historie Jiří Hlaváček již dříve publikoval o tématech vojenských dějin – příkladem je jeho monografie *Vzestup a pád ČSLA? Vojenská profese v kolektivní paměti důstojnického sboru (1960–1970)* vydaná v roce 2019. Dále byl také spoluautorem kolektivní monografie vyšlé roku 2022 *Mezi pakárnou a službou vlasti. Základní vojenská služba (1968–2004) v aktéřské reflexi*. Poslední z autorského kolektivu, Přemysl Vacek, je v současné době doktorandem na FHS UK na oboru obecná antropologie – integrální studium člověka se zaměřením na historickou antropologii. V roce 2021 vydal monografii *Barokáři: Historicky poučená interpretace staré hudby v Česku očima jejích aktérů*.

Autorský kolektiv vytvořil typologizaci reenactmentů pomocí čtyř hlavních typů. Je si ale vědom toho, že žádný spolek kompletně nespadá pod jeden z typů, ale že se vždy jedná o jistou jejich kombinaci. Prvním typem je reenactment konfirmační. Tento model vychází ze společensky a kulturně přijímané interpretace dějin a často má velmi silnou komemorační složku. Mezi příklady tohoto typu patří například reenactment československých legií během první světové války nebo rakouské armády během prusko-rakouské války 1866.

Druhým typem je reenactment restorativně reinterpretační. Tento typ se snaží představit aktéry vojenských dějin, kteří mohli být zapomenuti či dlouhodobě nesprávně interpretováni. Tomuto druhu je v publikaci věnován značný prostor, především v kapitole, ve které se Petr Wohlmuth věnuje problematice rekonstrukce jednotek wehrmachtu a Waffen SS na několika různých příkladech. Jedním z nich je Klub vojenské historie Schwarzwald, který se věnuje reenactmentu estonských vojáků 20. granátnické divize zbraní SS. Tato divize byla na rozdíl od většiny jednotek SS složena převážně z branců. Na konci války bylo pak v Čechách různými polovojenskými jednotkami popraveno bez soudu okolo 500 Estonců, pro což se v Estonsku vžil termín české peklo. KVH Schwarzwald se svou činností snaží připomínat tento tragický závěr jejich válečného nasazení.

Třetím typem, který autoři vymezují, je reenactment imaginativně herní. Narátoři angažující se v tomto typu vnímají daný reenactment jako primární způsob trávení svého volného času a v některých případech dokonce jako životní styl.

Pro jeho aktéry je velmi důležitá materiální a prožitková autenticita a tělesná zkušenost. Tento typ také neklade velký vliv na komemorační aktivity a interpretaci historických narativů veřejnosti.

Posledním typem definovaným v publikaci je reenactment konfrontačně-emanipační. Tento typ je ze všech nejvzácnější a prakticky vždy existuje jen v součinnosti s některým z předchozích typů. Tento druh reenactmentu je spojen s aktivistickou náplní a zabývá se i společenskými problémy, které nepramení ve vojenských dějinách. Nejjasnějším příkladem tohoto typu jsou aktivity čistě ženských spolků a proměnlivě úspěšné snahy žen o zisk velitelských postů v bojových rekonstrukcích starších dob.

Autoři publikace *Vojáci věčné války* představují celou řadu různorodých fenoménů spojených s moderním militárním reenactmentem. Jsou si plně vědomi skutečnosti, že svým výzkumem nepokryli veškeré fenomény – řada z nich je tak ponechána dalším badatelům, kteří, jak autoři sami doufají, je budou ve výzkumu českého militárního reenactmentu následovat. Hlavními fenomény, na které se autorský kolektiv zaměřil, jsou problematika reenactmentu wehrmachtu a Waffen SS, otázka ženské participace, jejíž podoba se značně odlišuje v závislosti na rekonstruovaném období, reenactment idealizované a neideologické verze ČSLA jakožto volnočasová aktivita nejmladší generace reenactorů, problematika rekonstrukce raně středověkého bojovníka, vliv okolní krajiny na afektivní prožitek z reenactmentu – ať už se jedná o neobydlenou přírodu (jako v případě reenactmentu sedmileté války v Severní Americe) nebo o „velkou“ pevnost Terezín (pro reenactment válek o rakouské dědictví a sedmileté války v Evropě) a v neposlední řadě také na kulturu zbraní v reenactorském prostředí.

Přestože bylo podniknuto několik orálně historických rozhovorů i s reenactory, kteří se věnují konfirmačnímu reenactmentu, není mu bohužel v publikaci věnován širší prostor, což je zdůvodněno tím, že komemorační aktivity nejsou primárně předmětem výzkumu militárního reenactmentu, ale heritage studies. Přitom se však drtivá většina reenactorů, kteří se účastní komemoračních aktivit, podílí zároveň na rozsáhlých bojových ukázkách pro veřejnost. Příklady spojení bojové ukázky pro veřejnost s pietním aktem, které jsou v publikaci opomenuty, jsou program 159. výročí bitvy u Hradce Králové nebo rekonstrukce bojů československých legií s bolševiky u Lipjag, uskutečněná v roce 2020. Veřejné ukázky sice nebyly těžištěm celého výzkumu (s výjimkou kapitoly o reenactmentu souvisejícím s terezínskou pevností), reenactment československých legií není ale omezen jen na veřejné akce. Reenactři tohoto období pořádají celou řadu soukromých akcí, které ale nejsou v knize v souvislosti s tímto typem reenactmentu vůbec zmíněny. Takovéto soukromé akce přitom u jiných typů patří mezi ty, na které byl během výzkumu kladen největší důraz.

Celkově se dle mého názoru jedná o velice zdařilou publikaci, ve které se autorům podařilo uchopit a analyzovat klíčové fenomény českého reenactmentu. Jejich tříletý výzkum byl značně komplikován různorodostí jednotlivých spolků a také

počáteční nedůvěrou některých narátorů ke snahám o vědecký výzkum. Tyto komplikace se ale podařilo Petru Wohlmuthovi, Lence Hadarové, Jiřímu Hlaváčkovi a Přemyslu Vackovi zdatně překonat a řada narátorů se jim doopravdy otevřela. Autorskému kolektivu se podařilo vytvořit základní kámen pro budoucí výzkum českého reenactmentu, který budoucím badatelům značně zjednoduší jejich výzkumnou činnost.

Jiří Drábek je studentem bakalářského studia oboru Historie na FF UK. V bakalářské práci se zabývá aktérskou zkušeností členek Cumann na mBan v irské občanské válce mezi lety 1922 a 1923.